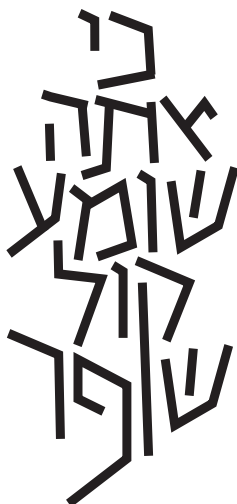

מהדורת לובל
מחזור קורן
לראש השנה

מבואר בידי
הרב יונתן זקס זצ"ל
מאנגלית: צור ארליך

•

הוצאת קורן ירושלים

מחזור קורן לראש השנה

המדורת לובל

מהדורה ראשונה © תשפ"ו (2025)

הוצאת קורן ירושלים

ת"ד 4044 ירושלים 9104001

www.korenpub.co.il

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025

© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025

© כל הזכויות שמורות לעזבונו של הרב יונתן זקס זצ"ל, 2025

© כל הזכויות בעברית שמורות להוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2025

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

אשכנז, מהדורה אישית, כריכה קשה, מסת"ב: 9-80-7844-965-978

Printed in PRC

רהוצא01

מחזור קורן
מהדורת לובל

מוקדשת להמונים המתפללים ממחזור זה.
יהי רצון שתפילותיכם חיש יעלו וייענו לרצון
ויהיו מקור ברכה לכל אחד מכם
למשפחותיכם ולכלל ישראל

יהודית ודוד לובל ומשפחתם
ניו יורק

תוכן

סדר ליום א'

- 169 חזרת הש"ץ לשחרית
- 190 אבינו מלכנו
- 195 סדר קריאת התורה
- 215 סדר תקיעת שופר
- 228 עמידה
- 247 חזרת הש"ץ למוסף
- 307 קידושא רבה
- 308 ברכה מעין שלוש

סדר ליום ב'

- 311 חזרת הש"ץ לשחרית
- 337 אבינו מלכנו
- 341 סדר קריאת התורה
- 358 סדר תקיעת שופר
- 365 עמידה
- 383 חזרת הש"ץ למוסף

431 מנחה

- 437 סדר קריאת התורה
- 442 עמידה
- 455 תשל"ך

463 ערבית למוצאי ראש השנה

- 471 עמידה
- 482 סדר הבדלה

483 סדר ברית מילה

487 פיוטים נוספים

- ט מבוא למהדורה הראשונה
- יא מבוא למהדורה החדשה
- יג מבוא לתפילת ראש השנה

ערב ראש השנה

- 3 התרת נדרים
- 6 פרוובול
- 7 עירובין
- 9 הדלקת נרות
- 10 מנחה לערב ראש השנה

ליל ראש השנה

- 34 קבלת שבת
- 37 ערבית לראש השנה
- 64 קידוש לליל ראש השנה
- 66 סימנים
- 68 ברכת המזון

שחרית

- 79 השכמת הבוקר
- 81 ברכות התורה
- 82 עטיפת טלית
- 83 הכנה לתפילה
- 86 ברכות השחר
- 106 פסוקי דזמרה
- 134 המלך
- 138 ברכו
- 149 קריאת שמע
- 156 עמידה

מבוא למהדורה הראשונה

במהדורה זאת של המחזור לימים הנוראים השתדלנו לחדש כמה דברים שהמתפלל צריך להם מאוד:

נוסח תפילות הקבע הוא כנוסח התפילות בסידור התפילה "דע לפני מי אתה עומד" שבהוצאתנו. נוסח זה סודר מתוך יחס מיוחד לתפילה ולתכניה בעזרתו ובהדרכתו של ר' מאיר מדן הי"ו. ידיעותיו המרובות בענייני תפילה ולשונוותיה עשו את הנוסח למושלם, עד כמה שהיד מגעת.

הפיוטים ופירושם במחזור זה סודרו מחדש בהתאם למחזור המדעי שיצא לאור בהוצאתנו עבור מכון ליאו בק בניו-יורק בעריכת ד' גולדשמידט ז"ל. נוסח זה נקבע, כידוע, לאחר בדיקה בעשרות כתבי יד ודפוסים עתיקים. ד' גולדשמידט ז"ל פירש פירוש ממצה את כל פיוטי הימים הנוראים במהדורתו הנ"ל ואנו הבאנו פירוש זה לפיוטים שבמהדורתנו.

ניקוד הפיוטים עבר הגהה נוספת בידי ש' בהט. אברהם פרנקל בדק את הפירוש כדי להתאימו למהדורה זאת. בעריכת המחזור לפי הנהוג היום בקהילות ישראל השתתף יונה פרנקל. תודתנו נתונה להם על עבודתם הרבה.

המחזור סודר באות קוֹרֵן, הידועה במקוריותה, אשר בה נדפס התנ"ך והסידור במהדורת קוֹרֵן.

עניין מיוחד הראוי להדגשה הוא דרך הדפסתם של הפיוטים:

יש פיוטים, אשר יש בהם שני חלקים בכל בית. פיוטים כאלה מתאימים להיאמר על ידי החזן והציבור בחילופין – החזן פותח בטור הראשון והקהל עונה בטור השני, כגון: החזן פותח "אתה הוא אלהינו" והקהל עונה את סוף המשפט "בשמים ובארץ", וכן צריך להיות בכל שאר בתי הפיוט.

בגלל ענייני ניגון וסיבות אחרות נשתבשה צורת אמירה זאת ונהגו היום, כמעט בכל בתי הכנסת, שהקהל אומר את סופו של הבית עם תחילתו של הבית הבא (כגון "בשמים ובארץ גיבור ונערץ"), דבר שמנוגד להיגיון, כי כך מצרפים את הטעון הפרדה ומפרידים את הטעון צירוף (וכן קרה, לדאבונו, גם בפיוטים אחרים כגון, "לאל עורך דין" או "האוחז ביד מדת משפט"). כדי לתקן

פגמים אלה ערכנו את הפיוטים כשסדר הדפסתם יבהיר כיצד על הציבור והחזן לאומרם.

פיוטים רבים אינם נאמרים היום בשלמותם. יש פיוטים שפגעה בהם הצנזורה הנוצרית (או שפחד מפני מלשינים גרם לקהילות להשמיט קטעים המדברים על הגויים) ויש פיוטים שקוצרו מטעמים אחרים. במהדורה זאת הבאנו פיוטים אלה בשלמותם (על פי מהדורות גולדשמידט, כאמור לעיל). כדי לא לבלבל את המתפלל, הדפסנו על רקע אפור את הקטעים שנהגו להשמיטם, וכך יוכל המתפלל לדלג ולמצוא בקלות את הנאמר על פי המנהג המקובל בבתי הכנסת בימינו.

אליהו קורן
ירושלים, ה'תשכ"ב

מבוא

בראש השנה אנו עומדים לפני ה' – יראים מפני דינו, אך כמהים לרחמיו. תקיעות השופר הראשונות, הקוראות לנו לשוב בתשובה, מעוררות בנו צמרמורת. אנו מלאי יראה ואחוזי פחד, כשאנו חושבים על עומקו של המשפט שבפנינו אנו עומדים.

אנו יראים ורועדים ולעיתים מתמלאים רגש של בדידות.

אשר על כן, בסייעתא דשמיא עצומה, אנו מגישים לפניכם את מחזור קורן לראש השנה. חלק ניכר מעתידנו תלוי במהלך היומיים הללו, יומיים שבהם אנחנו מתעוררים לשאול את עצמנו שאלות נוקבות בנוגע לתפקידנו בעולם, ואם אנו מבצעים אותו כראוי. את המחזור שלפניכם יצרנו על מנת להקל ולסייע לשואלים את השאלות הללו ולמבקשים להבין את מקומם בעולם ואת מקומם לפני ה'.

לא היינו יכולים להגיע למימוש החזון הזה ללא מנהיגותו של הרב לורד יונתן זקס וצ"ל וללא עוצמתו האינטלקטואלית. ההקדמה והביאור המופלאים שכתב עבור המחזור, מדריכים ומלווים אותנו במסע שלנו במהלך היומיים הגורליים הללו. הרב זקס מסביר ומבאר באופי המצוי אצל מורים דגולים ומנגיש את תורת חז"ל לימינו בסגנונם של רבנים והוגים מהמעלה הראשונה. אך באופן ייחודי לו, הרב זקס מגשר בין עולם החול שבו אנו חיים לבין עולמה של היהדות. את החיים אי אפשר לחלק לתבניות פשוטות ומסודרות, אלא עלינו להבין אותם ולחוות אותם על כל עומקם, מורכבותם והיופי שבהם.

האינטראקציה עם המורכבות הזו היא המעשירה, אך גם עשויה לבלבל, את היהודי המודרני.

אנו תקווה, כי הדרכתו של הרב זקס במחזור זה תסייע לקוראים לצאת מתחושת הפחד המשתק והבדידות שעיימה אנו נכנסים לראש השנה, ולחוות את תפארתם של הימים הללו.

איננו יכולים לבטא את הערכתנו במידה מספקת לרב זקס, שקיבל על עצמו משימה זו בהתלהבות. העובדה שיצירה זו נעשתה מתוך אהבה, אין בה כדי להפחית כלל וכלל מגודל האתגר. אנו מודים לו, נפעמים מעוצמת הישגו, ומרגישים מדי יום את כאב אובדנו.

תודתנו נתונה ליהודית ודוד לובל ולמשפחתם מניו יורק ומת'אביב, שנדיבותם

אפשרה להביא את המחזור הזה לידיכם. אנו חבים לכם חוב נצחי עבור דורות המתפללים שישתמשו בו.

אנו מודים לעמיתינו בהוצאת קורן, ובהם הרב ראובן ציגלר, הרב אבישי מגנצא, קרן מליץ, אסתר באר, אליהו משגב, שמואל לעסרי, אפרת גרוס והרב ינון חן. אנו מאמינים ומקווים שהעיצוב, הטיפוגרפיה והאוריינות, שהן סימן ההיכר של הוצאת קורן ירושלים במשך יותר משישים שנה, מכבדים ומעצימים את דברי הרב כפי שראוי לו.

מהדורה חדשה זו של מחזור קורן ממשיכה את המסורת בהנגשת התפילה ובהעצמת חווייתם של המתפללים. אחד המאפיינים הייחודיים של המחזור הוא החלוקה של טקסט התפילה לשורות – במקום עיצובו כפיסקה במקשה אחת – וזאת, כדי שהמתפלל ישהה באופן טבעי במקומות הראויים.

אנו מרימים עינינו לשמיים ומתפללים שמחזור זה, כמו שאר ספרינו, ימשיך וירחיב את חזונו של מייסד הוצאת קורן, מר אליהו קורן, אל עבר דור חדש, ויקדם את עבודת ה' של כל יהודי ויהודייה באשר הם.

מאיר מילר, מו"ל
ירושלים, ה'תשפ"ו

מבוא לתפילת ראש השנה
זה היום תחילת מעשיך
הרב לורד יהונתן זקס זצ"ל

מבוא

עשרת הימים שמראש השנה עד יום כיפור הם מוקד הקודש של הזמן היהודי. האווירה בבית הכנסת דחוסה. כמעט שאפשר לגעת בשכינה השורה בו. הנביא ישעיהו אמר, "דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ, קְרָאֵהוּ בְּהִיטְרוֹ קְרֹב" (נה, ו). רבותינו שרו עם הפסוק הזה. מה פשרו? הרי ה' נמצא בכל זמן ובכל מקום. הוא קרוב תמיד. איך אפשר לדבר על זמן מוגבל שבו הוא נמצא וקרוב?

זו הייתה תשובתם: "אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים"¹. משמע, ה' קרוב אלינו תמיד, אבל אנחנו לא תמיד קרובים אליו. הוא נמצא תמיד, אבל לא תמיד אנחנו יוצאים לחפש אותו. כדי שנרגיש את קרבתו של ה' נדרש מאיתנו מאמץ מיוחד. כדי להגיע אל האינסופי שבמרחב הסופי, כדי לפגוש את הנצחי שבלב הזמן, כדי לחוש במה שמעבר לחושים, נדרש מיקוד בלתי רגיל.

דרושה דרמה של קדושה, המתרחשת במקום הקדוש, בבית הכנסת, בקדושים שבזמנים, הימים הנוראים. דרוש, תחילה, קול רם ונוקב שיחרידנו מתודעת היום יום אל מודעות של עמידה בתוך דבר מה עצום ונשגב: קול השופר. אנו צריכים להתקרב אל ה' כדי שה' ירגיש קרוב אלינו. זה הדבר המתחולל בעשרת ימי תשובה, והוא מתחיל בראש השנה.

העולם, כך נדמה, הופך לאולם משפט. אלוהים עצמו הוא השופט. השופר מודיע כי הישיבה החלה, ואנו, הנידונים, נותנים דין וחשבון על חיינו. אם נכנסים אל החוויה הזו כיאות, יש בכוחה להטות את חיינו אל מסלול חדש. היא מאלצת אותנו לשאול את השאלות שהרותגורל מהן לא נשאל אף פעם: מי אני? למה אני כאן? איך עליי לחיות את חיי? איך חייתי אותם עד עכשיו? איך השתמשתי במתנתו הגדולה ביותר של אלוהים, הזמן? למי עשיתי עוול, ואיך אני יכול לתקנו? איפה נכשלתי,

1. ראש השנה יח ע"א.

ואיך אתגבר על כישלונותיי? מה בחיי מקולקל וטעון תיקון? איזה פרק אכתוב בספר החיים? חיים שאין בוחנים אותם, אמר פילוסוף אחד, אינם ראויים להחיות. מי שחווה את ראש השנה ואת יום כיפור כפי שיש לחוות אותם, חייו הם חיים שנבחנו.

אלה הם ימים של התבוננות פנימית והרהורים. ימים שאנו עומדים בהם אל מול פניו הגלויים של האנסוף, ויודעים מה קצרים ושבריריים הם החיים ומה קצר הוא הזמן הקצוב לנו על פני האדמה. זו יכולה להיות, וצריכה להיות, חוויה משנת-חיים. לצערנו, לא תמיד היא כזו. התפילות ארוכות. חלקן קשות להבנה, בייחוד הפיוטים עמוסי האקרוסטיכונים ומשחקי המילים הנדירות. חלק אחר מהן עלול להיראות לנו רחוק מעולמנו. הדימוי המרכזי בראש השנה הוא של ה' כמלך היושב על כס המשפט. דימוי זה היה פעם מתבקש מאליו, אך כיום יש פחות מלכים משהיו, וגם אותם מעטים שישנם נושאים בדרך כלל בתפקיד ייצוגי ולא שיפוטי. התפילות שאנו אומרים בראש השנה נוצרו לאורך שלושת אלפים שנה, ורבות מהן צריכות פענוח כדי שידברו אל ליבנו כיום.

למרות זאת, אחיותם של ראש השנה ויום כיפור בעולמו הרוחני של היהודי לא קהתה ולא רפתה. גם יהודים המנוכרים ליהדותם רוב ימות השנה באים בהם לבית הכנסת, ודרמת בית המשפט הארוכה בעולם נמשכת כך גם בימינו: הוויכוח המתמשך בין אלוהים לעמו על גורלו של הצדק ועל צדקתו של הגורל, ויכוח שהחל כשאברהם קרא לאלוהים לראשונה "שופט כל הארץ" ולא פסק מאז, ויכוח שגרם לאלברט איינשטיין לומר כי בגלל "האהבה הכמעט קנאית של היהודים לצדק" הוא מודה למולו על שגולד יהודי.

אין עוד כיהודים עם שהאמין באורח צלול כל כך ולאורך זמן רב כל כך שלחיים יש תכלית; שהעולם הזה הוא זירה של מאבק על הצדק ועל כבוד האדם; שאנחנו, כל אחד מאיתנו, חופשיים, בעלי אחריות ובעלי יכולת לעצב את חיינו על פי הנעלים שבערכינו. אנחנו כאן בשביל משהו. נבראנו באהבה ובסליחה בידי אלוהי האהבה והסליחה המבקש מאיתנו לאהוב ולסלוח. וגם אם פעם אחר פעם איננו מממשים את השאיפות הללו, אלוהים נותן לנו שוב ושוב את ההזדמנות ואת הכוח להתחיל מחדש. בראש השנה וביום כיפור, הקדושים בימיו של עם קדוש, אלוהים מזמן אותנו לגדולה.

בפרק הזה אספר את סיפורו של ראש השנה, ואראה מה יכולה להיות משמעותו בשבילנו.

התעלומה

המבקש למצוא בחמשת חומשי תורה את משמעותו של היום הזה נתקל בתעלומה. רק פעמיים נוגעת התורה בנושא, והמידע שהיא מספקת בהן עמום:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן, וְזָרוֹן תִּרְוַעַה מִקְרָא קֹדֶשׁ (ויקרא כג, כד).
וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, יוֹם תִּרְוַעַה יִהְיֶה לָכֶם (במדבר כט, א).

לבד מפרטי הקורבנות, זה הכול. אין שום הסבר מה היום הזה מייצג, או מה מסמל צליל התרועה. התורה גם אינה אומרת באיזה כלי משמיעים אותה. זו יכולה להיות קרן של חיה, אך באותה מידה הכוונה יכולה להיות גם לחצוצרות שבני ישראל נצטוו לעשות ולתקוע בהן למקרא העדה ובאירועים מיוחדים (במדבר י, א-י). המוטיבים המרכזיים של המועדים האחרים – המצה והמרור בפסח, הסוכות בחג הסוכות, התענית ביום כיפור – לכולם ערך סמלי. אנחנו יודעים מה משמעותם וכיצד הם קשורים למהותו של היום. אך התורה אינה אומרת לנו מה קול התרועה מסמל. האם זהו קול של שמחה, של אזהרה, של בכי? איננו יודעים.²

התורה אף אינה משתמשת, לא כאן ולא בהקשר אחר, במונח "ראש השנה". הוא מופיע בתנ"ך כולו רק במקום אחד, המתניח דווקא ליום כיפור: "בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה לְגִלְיָתָנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִפְתָּה הָעִיר, בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הִיָּתָה עָלֵי יָד ה' וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה" (יחזקאל מ, א). התורה אף מבהירה בפסוקים שציטטנו שהיום שאנו קוראים לו ראש השנה איננו ראשיתה של השנה: היא מציינת אותו כיומו הראשון של החודש השביעי, לא של הראשון. החודש הראשון הוא ניסן.

אם כן, איך הגענו לחג ראש השנה שאנו מכירים כיום?

בשלבם הראשונים בהתפתחותו של עובר, כשעדיין אין הוא אלא צרור קטן של תאים, הוא כבר מכיל את הגנום, את שרשרת הדנ"א הארוכה שתצמיח ילד ולימים גם אדם בוגר. המבנה הגנטי שעתידי לעצב את האדם הזה נמצא שם כבר מההתחלה. כך הוא גם ביהדות. "מקרא, משנה, תלמוד ואגדה – אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני".³ התפתחותו של

2. רבנו בחיי, **כד הקמת**, ראש השנה, מאמר שני.

3. ירושלמי, פאה ב, ד.

ראש השנה הייתה גנוזה כבר בגרעינו הראשון. אך כדי לדעת כיצד התפתח, עלינו לפצח את הרמזים.

יום השנה לבריאה

אנו מתבוננים בפסוקים המעטים על ראש השנה, ומבחינים תחילה בתאריך שהוא חל בו: **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּאֶחָד לַחֹדֶשׁ**. המספר שבע מאותת תמיד על קדושה – בייחוד כשהוא מציין זמן. הדבר הראשון שהוכרז בתורה קדוש הוא היום השביעי, שבת (בראשית ב, א-ג). השנה השביעית, שנת השמיטה, קדושה אף היא. אין עובדים בה בשדות. הארץ נהנית ממנוחה. החובות נשמטים. אחרי שבעה מחזורי שמיטה, בשנה החמישים, באה שנת היובל, שבה, נוסף על כל אלה, רוב נחלות האבות חוזרות לבעליהן הקודמים. החודש השביעי הולם את התבנית הזו. חודש זה הוא לשנה מה שיום השבת הוא לשבוע, מה ששנת השמיטה היא למחזור השנים, ומה ששנת היובל היא למחזור השנים הגדול. זהו זמן קדוש.

המייחד את קדושת החוליה השביעית ברצף הזמן הוא ציונה של הקדושה בהפסקת עבודה. בפרק הזמן השביעי הזה אנו מפסיקים ליצור וזוכרים שאנו עצמנו נוצרנו. אנו מפסיקים לברוא וזוכרים שאנו ברואים. אנחנו, וכל היקום, וגם הזמן עצמו – כולנו פרי מלאכתה של יד הגדולה ממידת אדם וגבוהה מהשגתו. בשביעי – יהיה זה יום, חודש או שנה – אנו ממקדים את הקשב שלנו באלוהים, בורא הכול. ראש השנה הוא חג של בריאה.

במבט נוסף אנו מגלים שביהדות יש מערכת זמנים כפולה – המייצגת שניות ייחודית שיש ביהדות כמכלול. מצד אחד, אלוהים הוא **הבורא**, עושה שמייס וארץ ויוצרים של כל היצורים. אך אלוהים הוא גם **הגואל**, שפדה את עמו מעבדות מצרים והובילם דרך המדבר אל ארץ ישראל. הוא האל **המתגלה** שדיבר אל בני ישראל בהר סיני, כרת איתם ברית, נתן להם חוקים, ומעת לעת מסר להם את דבריו בפי נביאיו. בריאתו של אלוהים היא אוניברסלית. גאולתו והתגלותו פרטיקולריות. הן נועדו לעם ישראל, העם אשר בתולדותיו ובאורחות חייו מעיד על קיומו של אלוהים ועל התערבותו בעולם. שני מחזורי הזמן בשנה היהודית מייצגים שניות זו. המחזור האחד – פסח, שבועות וסוכות – עניינו גאולה והתגלות. חגים אלה מציינים את דרך פעולתו של ה' בהיסטוריה, שהיא התוויית קורותיו של עם ישראל. המחזור השני – היום השביעי, החודש השביעי והשנה השביעית – עניינו הבריאה, אלוהים בויקתו אל היקום כמכלול.

הרי לנו תובנה ראשונה על פשרו של היום. בראש השנה אנו חוגגים את היות העולם פרי מלאכתו של אלוהים. היו מחז"ל שראו בו את ראש השנה לבריאת העולם. זהו נושא של חטיבת ה"זיכרונות" בתפילת המוסף של החג, האמצעית משלוש החטיבות המיוחדות לו – מלכיות, זיכרונות ושופרות: "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם... זה היום תחילת מעשיך, זיכרון ליום ראשון". הד לכך נשמע בפזמון החזור השזור את פרקי התפילה, "היום הרת עולם".

האוניברסליות של תפילות ראש השנה, עיסוקן באנושות ובבריאה, אינה נמצאת בתפילות שלושת הרגלים פסח, שבועות וסוכות. ברכת היום בתפילת העמידה במועדים אלה נפתחת במילים "אתה בחרתנו מכל העמים". אנו העם הנבחר, אומרת תפילת הרגלים. לעומתה, בתפילת ראש השנה אנו אומרים "ובכן, תן פחדך... על כל מה שבראת" – ביטוי לאוניברסליות מלאה. פסח, שבועות וסוכות מספרים לנו מהו להיות יהודי. ראש השנה אומר מהו להיות אדם.

מלכות ה'

הרמו הבא ניתן לנו בשמות שהתורה נותנת לחג, "יום תרועה" ו"זכרון תרועה". מהי תרועה? בהקשרים האחרים במקרא תרועה היא צליל המופק מכלי נשיפה, או, בכמה מקרים, צעקה או בכי של המון אדם.

מהם אותם כלי נשיפה? חצוצרות הכסף שבני ישראל עשו במדבר שימשו לתקיעה ולתרועה: תקיעה למקרא העדה, ותרועה להודיע שהגיע הזמן להתחיל במסע נוסף (במדבר י, א-ו). אם כן, אולי גם התרועה של ראש השנה מופקת בחצוצרה. חז"ל פסלו אפשרות זו מסיבה פשוטה.

ראש השנה איננו המועד היחיד בחודש השביעי שמושמעת בו תרועה. אחת לחמישים שנה, בשנת היובל, נשמעת תרועה ביום העשירי בחודש זה, יום הכיפורים. היא מציינת את שחרור העבדים בשנה זו ואת החזרת נחלות האבות לבעליהן הראשונים. על היובל כתובות בתורה המילים המפורסמות שנחרתו לימים על פעמון החירות של ארצות הברית, "וְקָרָאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂבֵּיהָ" (ויקרא כה, י). הפסוק הקודם לפסוק זה מצוין במפורש שיש להפיק את התרועה הזו משופר:

וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה, בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם (ויקרא כה, ט).

המילה "יובל" עצמה פירושה גם קרן אֵיל ("בְּמִשְׁחָ הַיָּבֵל הָמָּה יַעֲלֶה בָּהֶר", שמות

סימנים

רבים נוהגים לאכול בסעודת ליל ראש השנה 'סימנים'.
ויש הנוהגים לאכול 'סימנים' בשני הלילות.

תמרים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שְׂיִתְּמוּ שׁוֹנְאֵינוּ.

רימון

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שְׂנִרְבֶּה זְכוֹת כְּרֻמּוֹן.

רוביא (חילבה)

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שְׂיִרְבּוּ זְכוֹתֵינוּ.

כרתי (כרישה)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שְׂיִכְרְתוּ שׁוֹנְאֵינוּ.

איננו סתם קיימים: אנחנו מרגישים את החיות תוססת בנו. אנחנו מודעים לכוחו של העכשיו. החיים הם מתנת האל. האוויר שאנו נושמים שלו. להיות יהודי פירושו לברך על החיים.

מנהגים בסעודת ליל ראש השנה

נוטלים ידיים ומברכים על שתי החלות "המוציא לחם מן הארץ". נהוג בליל ראש השנה לטבול את החלה בדבש, כסימן לכך שהשנה תהיה מתוקה.
מאותו טעם נהוג בלילה זה לאכול תפוח טבול בדבש, לברך עליו "בורא פרי העץ", ולהוסיף "יהי רצון מלפניך... שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה". אכילת המאכלים המתוקים היא גם

סלק

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁיִּסְתַּלְקוּ שׁוֹנְאֵינוּ.

קרא (דלעת קטנה)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתִּקְרַע רֶעַ גְּזֹר דִּינֵנוּ, וְיִקְרָאוּ לְפָנֶיךָ זְכוּתֵינוּ.

ראש כבש, או דג

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁנִּהְיָה לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב.

דגים

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁנִּפְרָה וְנִרְבְּה בְּדָגִים.

זכר להוראות שנתן נחמיה לעם בראש השנה, "אֲכָלוּ מִשְׁמִנִּים וּשְׁתוּ מִמֶּתְקִים וְנִשְׁלְחוּ מְנוֹת
לְאִין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֹדִינִי" (נחמיה ח, י).

אמר אביי: השתא דאמרת סימנא מילתא היא, [לעולם] יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא
ורוביא כרתי וסילקא ותמרי (תרגום: אמר אביי: עכשיו, משאמרת שהסימנים חשובים,
לעולם יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה דלעת ורוביא (חילבה) כרישה, סלק ותמרים
[הגדלים בשפע והם סמל לשגשוג]) (הוריות יב ע"א).

יש מנהגים ומסורות מקומיות רבים בעניין ה"סימנים" הנאכלים בליל ראש השנה. בצרפת,
במאה ה־12, נהגו לאכול תפוחים אדומים. בפרובנס היו אלה ענבים, תאנים, ראש עגל,
ועוד מאכל חדש, קל לעיכול וטעים (מחזור ויטרי). רבים נוהגים שלא לאכול אגוזים בראש
השנה.

עזרה לנצרכים

ראוי להזמין לראש השנה אנשים עניים או בודדים, כדי שגם הם ישמחו בחג. נאה לשלוח
מתנות לאביונים, בהתאם לדברי נחמיה בפסוק שציטטנו לעיל – "ושלחו מנות".

וכשהוא אוכל ושותה, חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האמללים. אבל
מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי

בשבת אין תוקעים בשופר, וממשיכים 'אֲשֶׁר' בעמ' 223.
אם יש תינוק למול, מלים אותו כאן, ראה עמ' 483.

סדר תקיעת שופר

"ה' כגבור יצא, באיש מלחמות יעיר קנאה,
יריע אף-יצריח, על-איביו ותגבר" (ישעיה מב, יג).

לפני התקיעות נוהגים לומר מזמור זה שבע פעמים.

תהלים מז

לְמַנְצַח לְבִנְיָקָח מְזִמּוֹר:
כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כַף, הָרִיעוּ לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה:
כִּי־יְהוָה עֲלִיזִין נִזְרָא, מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־הָאָרֶץ:
יִדְבֹּר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ, וְלֵאמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ:
יִבְחָר־לָנוּ אֶת־נַחֲלָתָנוּ
אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אַהֲב סֵלָה:
עָלָה אֱלֹהִים בְּתִרְוָעָה, יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר:
זָמְרוּ אֱלֹהִים זָמְרוּ, זָמְרוּ לְמִלְכֵּנוּ זָמְרוּ:
כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים, זָמְרוּ מִשְׁפִּיל:
מֶלֶךְ אֱלֹהִים עַל־גּוֹיִם
אֱלֹהִים יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא קֹדֶשׁ:
נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ, עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
כִּי לֵאלֹהִים מִגְּנִי־אֶרֶץ, מְאֹד נִעְלָה:

לאורך ההיסטוריה, ומדינת ישראל בזמננו, לא זכו לתקופות ארוכות של שלום. תפילה זו נחתמת במילים שאמר בימי המקרא הכוהן "משוח המלחמה" (דברים כ, ג-ד), המזכירות לנו שכוחו של עם ישראל טמון באמונתו. "לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי, אמר ה' צבאות" (זכריה ד, ו).

סדר תקיעת שופר

לְמַנְצַח (תהלים מז): מזמור הכתרה, המודיע על תפארתו ומלכותו של ה', ומזכיר את קול

תחינה לתוקע

יש בעלי תקיעה הנוהגים לומר תחינה זו לפני התקיעות.

רבוֹן הָעוֹלָמִים, בְּנִי רְחוּמִיךָ שְׁמוֹ פָּנִיָּהּ לְנִגְדְּךָ וּבִטְחוֹ עַל רֹב חֲסָדֶיךָ, וְשְׁמוֹנִי שְׁלִיחַ לַתְּקוּעָה בְּשׁוּפָר לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שְׁצוִיתָנוּ בְּתוֹרָתְךָ, וְאַתָּה תוֹכַח לָהֶם וְזִכּוֹת אַבְרָהָם אָבִינוּ אֲשֶׁר הִתְהַלַּךְ לְפָנֶיךָ וְהָיָה תָמִים, וְזִכּוֹת יִצְחָק אָבִינוּ וְעַקְדָתוֹ כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גֵּב הַמִּזְבֵּחַ, וְזִכּוֹת יַעֲקֹב אָבִינוּ אִישׁ תָּם יָשָׁב אֱהָלִים, וְזִכּוֹת שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וְשְׁלֹמֹה וְכָל צְדִיקֵי עוֹלָם, וְתַעֲמֹד מִכְסָּא הַדִּין וְתֵשֵׁב עַל כִּסֵּא הַרְחֵמִים, כְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר: עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתוֹרֶעָה, יֵהוּה בְּקוֹל שׁוּפָר: וְאַנִּי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי שְׂאִינִי כְּדָאֵי לְבַקֵּשׁ עַל עַצְמִי, וְכָל שָׂפָן עַל אַחֲרִים, וְכָל שָׂפָן שְׂאִין בִּי לֹא דַעַת וְלֹא חֲכָמָה לְכוֹן בְּנוֹת הַתְּקִיעוֹת וְצְרוּפֵי שְׁמוֹתֶיךָ הַקְדוּשִׁים, אֲבָל בְּטַחְתִּי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וַיִּדְעַתִּי כִּי לֹא תִשְׁבֹּנִי רִיקִם מִלְּפָנֶיךָ, וְאַתָּה בְּטוֹבְךָ תַּעֲזֹר רַחֲמֶיךָ, וְיֵהִי נֶעֱם אֲדֹנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנֵנָה: וְתַצְרֶךְ מַחֲשַׁבְתָּנוּ הַטּוֹבָה לְמַעֲשֵׂה, כְּאֵלּוּ נִתְכַּוְּנוּ בְּכָל בְּנוֹת הַתְּקִיעוֹת, וַיַּעֲלוּ תְּקִיעוֹתֵינוּ לְעֹזֶר רַחֲמֶיךָ, וְתַרְחֵם עַל בְּנִיךָ, וְתַהַפֵּךְ לָהֶם עַל יְדֵי תְּקִיעוֹת אֱלֹהֵי מִדַּת הַדִּין לְמִדַּת הַחֶסֶד וְהַרְחֵמִים, וְתַכְנִס לָהֶם לְפָנֶיךָ מִשׁוֹרֵת הַדִּין. סֵתֶם וְחַתֶּם פֶּה שָׁטָן וְאֵל יִשְׁטִין עָלֵינוּ, וּבִבְא תוֹכַחָה לְנִגְדְּךָ שְׁמוֹנוּ מִסְּפָרְךָ אֵל תַּמַּח, וְכַתֵּב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֵנוּ. יֵהִיו לְרָצוֹן אֲמִירָפִי וְהִגְיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ, יֵהוּה צוּרִי וְגֹאֲלִי: אָמֵן.

תהלים מו

תהלים צ

תהלים יט

יש מוסיפים:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יֵהוּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט, שְׁתֵּהֵי עֵתָה עֵת רָצוֹן לְפָנֶיךָ, וְתַקְרַע בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְחֲסָדֶיךָ הַגְּדוֹלִים אֶת כָּל הַמַּסָּכִים אֲשֶׁר הֵם מַבְדִּילִים בֵּינֶךָ וּבֵין עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה, וְהַעֲבֵר מִלְּפָנֶיךָ כָּל הַמִּשְׁטָנִים וְהַמְקַטְרָגִים עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, סֵתֶם פֶּה שָׁטָן וְאֵל יִשְׁטִין עָלֵינוּ, כִּי אֵלֶיךָ תִּלְוִיּוֹת עֵינֵינוּ. אֲרוֹמַמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט שְׁמַע קוֹל תַּפְלוֹת וְתַרְוֵנוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם בְּרַחֲמִים, אָמֵן.

השופר כתרועה המלווה את הופעתו. המזמור כולל שבעה אזכורים של השם "אלוהים", המציין את הקב"ה מצד מידת הדין והמשפט; נפוץ המנהג לומר את המזמור שבע פעמים, וכך לעלות בארבעים ותשעה שלביו של הסולם שבשלביו החמישים שורה השכינה.

"התוקע קודם שיתקע, צריך בעוד שהציבור אומרים הפומן, שהוא יאמר פסוקים אלו בינו לבינו" (שלי"ה, ראש השנה סט). היום נוהגים שהתוקע אומר פסוקים אלה בקול רם, והקהל חוזר אחריו פסוק פסוק.

תהלים קיח

איכה ג

תהלים קיט

שם

שם

שם

שם

מִן־הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְיָ, עֲנֵנִי בַמִּדְּבָר יְיָ:
קוֹלִי שָׁמַעְתָּ, אֱלֹהֵי־תַעֲלָם אֶזְנְךָ לְרוֹחֹתַי לְשׁוֹעֲתִי:
רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת, וְלַעֲוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
עֲרֹב עֲבָדֶיךָ לְטוֹב, אֱלֹהֵי־עֲשָׂקֵנִי זָדִים:
שֵׁשׁ אָנֹכִי עַל־אֲמֶרְתְּךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
טוֹב טַעַם וְדַעַת לַמִּדָּנִי, כִּי בַמִּצּוֹתֶיךָ הֵאֱמַנְתִּי:
נִדְּבוֹת כִּי רָצָה־נָא יְהוָה, וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמִּדָּנִי:

התוקע מוסיף:

שם מז

עֲלֶה אֱלֹהִים בְּתִרְעוּעָה, יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר:

התוקע מברך ומכוון להוציא ידי חובה את השומעים.
אין להפסיק בדיבור שאינו מעניין התפילה והתקיעות,
עד אחרי התקיעות האחרונות שלפני 'עלינו' בעמ' 299.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדֵנוּ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדֵנוּ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁהֵחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ, וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה.

מִן הַמִּצֵּר: שבעה פסוקים של שוועה לרחמי השמיים. מהפסוק השני ואילך, הפסוקים עשויים בנוטריקון "קרע שטן". השטן הנזכר במקרא, בייחוד בתחילת ספר איוב, אינו כוח עצמאי של רוע (רעיון שאינו מתיישב עם אמונת הייחוד), אלא הוא מעין קטגור במשפט שבו דן השופט העליון, אלוהים, את בני האדם. אנו מבקשים מאלוהים שלא ישעה להאשמות שעלולות לעלות נגדנו, אלא יתמקד בטוב שעשינו ובזכויותיהם של אלה שקדמו לנו.
התלמוד (ראש השנה טז ע"ב) קובע שני מחזורי תקיעות, אחד לפני מוסף ואחד במהלכו, "לבלבל את השטן". לכוונת הביטוי הזה הוצעו כמה פירושים. אחד מהם הוא זה: לפני מוסף

המקריא קורא את התקיעות בסדרן אחת אחת, והתוקע יתקע:

תקיעה שברים תרועה תקיעה

תקיעה שברים תרועה תקיעה

תקיעה שברים תרועה תקיעה

יש קהילות שבהן הקהל אומר תחינה זו לאחר התקיעות
(ויש פוסקים שהסתייגו מכך).

אין לומר את שמות המלאכים שציינו המקובלים, אלא רק לכוון (מטה אפרים' תקצ, לו).
יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּקִיעַת תְּשׁוּבָת שֶׁאֲנִיחָנוּ תוֹקְעִים
הַיּוֹם תַּעֲשֶׂה מִמֶּנָּה עֲטָרָה עַל יַד הַמִּמְנֶה (אין לומר: שרשי"ה) לְהִיטֵּת עוֹלָה
וְלִישֵׁב בְּרֹאשׁוֹךְ אֱלֹהֵי, וַעֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה וְהַמְלֵא עָלֵינוּ רַחֲמִים. בְּרוּךְ
אַתָּה בָּעַל הָרַחֲמִים.

אנחנו מקיימים את המצווה כיחידים. במהלך מוסף אנו עושים זאת כקהילה (הרמב"ם, הלכות
שופר ג, 2). היהדות מדגישה במידה יוצאת דופן הן את האחריות האישית, הן את האחריות
המשותפת: "אם אין אני לי, מי לי? וכשאני לעצמי, מה אני?" (משנה, אבות א, יד). אנחנו
תוקעים בשופר פעמיים כדי לומר: אם חטאתי כיחיד, דון אותי לכף זכות בזכות הציבור. אם
חטאנו כציבור, דון נא אותנו לזכות על פי זכויותינו כיחידים.

השופר

התורה קוראת לראש השנה "יום תְּרוּעָה", והיסוד המרכזי בו הוא קול השופר – הקול המזוהה
בהיסטוריה היהודית עם גורליות וחשיבות, כמעין עט-מדגיש מעל דפיהזמן.
הוא הדהד כאשר בני ישראל שמעו את קול ה' וקיבלו על עצמם את הברית במעמד הר
סיני: "וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד, מִשָּׁה יְדִבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל" (שמות יט, יט). הוא
ליווה אותם לכיבוש יריחו, דריסת רגל ראשונה בארץ ישראל, בימי יהושע: "וַיְהִי כְשִׁמְעַתְּ הָעָם
אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיִּרְעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתַּפֵּל הַחוּמָה תַּחֲתֵיהֶם" (יהושע ו, כ). בשנת היובל,
קול השופר היה קול הדרור: "בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ בַּיּוֹם הַפְּעֻרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל
אֲרָצְכֶם. וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַמְּמֻשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאָרֶץ לְכָל יִשְׂבֵּיהֶּ: יוֹבֵל הוּא תַּהֲיֶה
לָכֶם, וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ" (ויקרא כה, ט-י). קול השופר גם היה
אזעקה, הטרעה מפני סכנה קרבה: "אִם יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יִחָרְדוּ?" (עמוס ג, ו). תקיעה
ב"שופר גדול" תסמן את קיבוץ הגלויות ואת בוא שבטי ישראל האובדים והנידחים (ישעיהו
כז, יג). הוא הצטלצל במלחמת ששת הימים, ברגע המרגש שבו היהודים ויכלו להתפלל
בכותל המערבי. זהו קולו של הדין: "קְרָא בְּגִירוֹן, אֵל תַּחֲשֹׁף, כְּשׁוֹפָר הָרִם קוֹלְךָ, וְהִגַּד לְעַמִּי
פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטָּאתָם" (ישעיהו נח, א). וזהו קול הוד-מלכותו של ה': "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל
שׁוֹפָר הָרִיעוּ לְפָנֶי הַמֶּלֶךְ ה'" (תהלים צח, ו).

למה שופר? טעם אחד הוא שזהו אביזר פשוט, זמין וטבעי. השופר אינו הכלי היחיד
הממש לתרועה. התורה מדברת על שתי חצוצרות כסף שליוו את בני ישראל במסעיהם

המקריא קורא את התקיעות כסדרן אחת אחת, והתוקע יתקע:

תקיעה	שברים	תקיעה
תקיעה	שברים	תקיעה
תקיעה	שברים	תקיעה

יש קהילות שבהן הקהל אומר:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵי שְׁתִּיקֵי תַשׁ"ת שְׁאַנְחֵנוּ תוֹקְעִים
הַיּוֹם תְּהִי מְרַקֶּמֶת עַל הַיָּרִיעָה עַל יַד הַמִּמְנָה (אין לומר: טרטיא"ל) וְתִקְבְּלֵנָה עַל
יַד אֱלֹהֵינוּ זְכוֹר לְטוֹב וְ(אין לומר: ישעיה"ח) שֶׁר הַפְּגִים שֶׁר (אין לומר: מטטור"ן),
וְהַמְלִיא עָלֵינוּ רַחֲמִים. בְּרוּךְ אַתָּה בֶּעַל הַרְחָמִים.

(במדבר י', א-י'). במקדש, בראש השנה, תקעו בשתי חצוצרות נוסף על השופר. והנה, רק השופר שרד; החצוצרות, פרי יצור מלאכותי, נותרו רק כזיכרון. בהיסטוריה היהודית, הפשוט נוטה לשרוד יותר מן המתוחכם, כי ה' מחפש את הלב כפי שהוא, בלי כחל ושרק. טבעיותו של השופר היא סוד כוחו.

השופר הוא צעקה ללא מילים בלב דת של מילים. היהדות היא תרבות מילולית מאוד, דת של כתבי קודש, של שיחה נלהבת ושל "מחלוקת לשם שמיים". אבל לכול זמן ועת, גם לרגשות הטמונים עמוק מתחת למילים. קול השופר מבקיע את שריון התודעה המצטדקת ונוגע בנו ישירות, בשכבה הפנימית ביותר של הווייתנו.

על משמעות השופר בראש השנה יש שני פירושים השונים זה מזה מן היסוד. הראשון הוא הסברו של רבי אבהו בתלמוד: "אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני" (ראש השנה טז ע"א). השופר מזכיר את האיל שנאחז בסבך בקרניו והוקרב במקום יצחק.

לפי גישה זו, השופר הוא זעקה מן הארץ לשמיים, מאיתנו לה'. הוא מייצג את הנאמנות וההקרבה של עם ישראל. יהודים נרדפו אלפי שנים בגלל אמונתם ובכל זאת, בדרך כלל, לא נטשו אותה. השופר הוא על פי רבי אבהו דרך לומר, "ריבוננו של עולם, אולי חטאנו ופשענו אבל שמרנו אמונים לך ולברית איתך. אנחנו באים לפניך עם היסטוריה שתחילתה בניסיונם הקשה של אברהם ויצחק. סלח לנו בזכות אבותינו שסבלו למענך בנאמנות ובלב שלם". הרמב"ם נותן פירוש הפוך. "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו: כלומר עורו עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל – הביטו לנפשותיכם, והיטיבו דרכיכם ומעלליכם" (הלכות תשובה ג, ד).

על פי הגישה החלופית הזאת, השופר איננו קריאה מהארץ לשמיים, אלא קריאה מן השמיים לארץ, קריאתו של ה' אלינו לחזור אליו. שתי הגישות נכונות. בתקיעה, הצליל הישר והחזק, אנו שומעים את ה' קורא לנו. בתרועה, היבבה המרוסקת, אנחנו שומעים את יפחת אבותינו.

המקריא קורא את התקיעות בסדרן אחת אחת, והתוקע יתקע:

תקיעה	תרועה	תקיעה
תקיעה	תרועה	תקיעה
תקיעה גדולה	תרועה	תקיעה

יש קהילות שבהן הקהל אומר:

וּבְבֹן יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׂיַעֲלוּ כָּל הַמַּלְאָכִים הַמְּמַנִּים
עַל הַשּׁוֹפָר וְעַל הַתְּקִיעָה וְעַל הַשְּׂבָרִים וְעַל הַתְּרוּעָה לְפָנֶיךָ כְּבוֹדְךָ וְיִמְלִיצוּ
טוֹב בְּעַדְנוּ לְכַפֵּר עַל כָּל חַטָּאתֵינוּ.

התפילה ממשיכה בעמוד 222.

בראש השנה, הצליל העיקרי הוא תרועה, כי כך מכנה התורה את היום, "יום תרועה" (במדבר כט, א) או "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" (ויקרא כג, כד). על יסוד הכתוב בשופטים ה, כח הבינו חכמים כי תרועה היא קול יבבה, כיבבתה של אם סיסרא כשנוכחה שבנה מבושש לשוב משדה הקרב.

היה ספק אם המדובר בגניחה (שלושה שברי תקיעה, שאנו מכנים "שברים") או ביללה (תקיעה מרוסקת לתשעה צלילים קצרים, שאנו מכנים "תרועה") או בצירוף של שתייהן יחד (שברים-תרועה). כדי להבטיח שאיננו טועים, אנו שומעים את כל שלוש האפשרויות, תמיד בתוך מעטפת של תקיעה, הצליל הפשוט ויחיד-התו, לפני השברים/תרועה ואחריהם. רב האי גאון הסביר שהמנהג נוצר לא בגלל הספק אלא מפני שבקהילות שונות היו מנהגים שונים, ומנהגנו כיום מבקש לכלול את כולם.

התורה מזכירה "תרועה" שלוש פעמים, פעמיים בקשר לראש השנה ועוד אחת בהקשר של יום כיפור שבשנת היובל (ויקרא כה, ט). משום כך אנחנו מכפילים את כל הקומבינציות דלעיל בשלוש.

הנוהג הקדום היה לתקוע בשופר בתפילת שחרית, שכן "זריזים מקדימים במצוות". אך בתקופת המשנה אירע אסון. חיילים רומים שמעו את תקיעת השופר עם זריחה, וחשבו שהיהודים מתגייסים לקרב. הם יצאו למתקפת מנע, כביכול, ויהודים רבים נהרגו. על כן תיקנו לתקוע בשופר בשלב מאוחר יותר ביום, בתפילת המוסף, כאשר כבר ברור לכל רואה ושומע שההתכנסות היא לשם תפילה בלבד (ראש השנה לב ע"ב).

התקיעות בחזרת הש"ץ משובצות בתוך כל אחת משלוש הברכות העיקריות במוסף של ראש השנה – מלכויות, זיכרונות ושופרות. מחזור שלם נוסף, של שלשים קולות, מושמע עוד לפני תפילת המוסף, אף כי התקיעות שלאחריהן, במהלך חזרת הש"ץ על תפילת מוסף, הן קיומה העיקרי של המצווה. יש הנוהגים לתקוע בשופר גם במהלך תפילת הלחש עצמה; המנהג רווח במיוחד בקרב חסידים. רבים נוהגים לשוב ולתקוע בשופר לאחר תפילת מוסף, כדי להשלים למאה קולות. בסופו של כל מחזור תקיעות באה תקיעה ארוכה במיוחד – "תקיעה גדולה".

היו דעות שונות בשאלה מהו עיקר קיומה של מצוות שופר. האם המצווה היא לתקוע (והתקוע מקיים את המצווה כשליחם של השומעים) – או לשמוע (ואז התוקע והשומעים מקיימים את המצווה באותו אופן)? לבסוף נשתררה הסכמה כי המצווה היא לשמוע, והדבר משתקף בברכה הנאמרת לפני התקיעות, "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לשמוע קול שופר"; כלומר, לשמוע מתוך כוונה לקיים את המצווה.

אם המצווה הראשית היא לשמוע, נוכל להבינה ביתר עמקות. אחד מיסודות היהדות הוא קביעתה המהפכנית כי אלוהים אינו נראה. עובדי האלילים סגדו לדברים ולתופעות הנראים לעין: השמש, הכוכבים, הגשם, הים, הארץ – דברים ותופעות הקיימים בטבע. התורה עומדת על כך שהאל נשגב מן הטבע. הוא בלתי־נראה. סגידה לדמויות ומראות היא עבודת אלילים. משה מזכיר לבני ישראל, בספר דברים, מה חשו בהתגלות ה' בהר סיני: "קול דְּבָרִים אָתָם שִׁמְעִים וְתַמוּנָה אֵינֶכֶם רֹאִים זֹלָתִי קוֹל" (דברים ד, יב).

ואכן, השמיעה היא פעולה יסודית ביהדות, כמשתקף למשל במילת הפתיחה של התפילה המפורסמת ביותר שלנו: "שמע ישראל". למילה "לשמוע" במקרא מובנים רבים: לשמוע כבשלון זמננו, אך גם להקשיב, להבין, להפנים, ולהיענות במעשה.

באומרו את הפסוק הראשון בקריאת שמע אנחנו מכסים את עינינו, וכך אנו ממחישים את הפנייה שלנו מעולם הראייה לעולם השמיעה. מראה עינינו אינו מסיח עוד את דעתנו, והיא נתונה כולה לקליטת המילה, הקול, של האל. אחת התכונות המעניינות של העברית המקראית היא שאף על פי שבתורה יש 613 מצוות, אין בה פועל שמובנו הוא "לציית". מילה זו האחרונה היא חידוש של העברית המודרנית, והיא נלקחה מהארמית. במקום זאת התורה משתמשת בפועל "לשמוע".

לכן, אין זה מקרה שבתחילת שנה חדשה, בפתח התקופה המקודשת שאנו נקראים בה לשוב אל ה' – ה' שאינו דמות אלא קול, זימון, קריאה – אנו מתחילים במעשה של האזנה מזוקקת לצעקתו חסרת המילים של השופר, קריאתנו אל ה', קריאתו של ה' אלינו.

קרן האיל מזכירה את עקדת יצחק, כאשר איל שנאחז בקרניו בסבך הוקרב במקום יצחק (בראשית כב, יג). "ר' חנינא בן דוסא אומר, אותו האיל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטלה: אפרו של איל הוא יסוד על גבי המזבח הפנימי; גידיו האיל אלו עשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בהם; עורו של איל הוא אזור מתניו של אליהו ז"ל, שנאמר 'אִישׁ בֶּעַל שֶׁעַר וְאָזוֹר עוֹר אָזוֹר בְּמַתְנֵי' (מל"ב א, ח); קרניו של איל – של שמאל שתקע בו בהר סיני... ושל ימין, שהיא גדולה משל שמאל, שהוא עתיד לתקוע בה לעתיד לבא, שנאמר 'וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל' (ישעיהו כז, יג)" (פרקי דרבי אליעזר, לא). להיות יהודי הוא לחיות בין הזיכרונות הללו והתקווה הזאת.

ר' לוי יצחק מברדיצ'ב (קדושת לוי לראש השנה, מ) מדמה את עמידתנו לפני האל בראש השנה "על דרך משל ומליצה, למלך בשר ודם שנסע ליער גדול להשתעשע ולקבל תענוג מצידות חיות ועופות עד שבא לעמק היער ולא מצא את דרך המלך הנכון והישר לשוב לביתו. וראה ביער אנשי כפרים ושאלום על הדרך ולא הכירו את המלך ולא ידעו מה להשיב לו, כי מעולם לא ידעו את דרך המלך הגדול הנכון והישר. עד שמצא איש חכם ונבון ושאלו על הדרך. אז החכם הבין שהמלך הוא. נזדעזע לאחוריו ושמע תיכף לרצונו ויראהו את הדרך, כי מרוב חוכמתו ידע את דרך המלך הנכון והישר. ויולך את המלך לבית המלוכה וישוב אותו על

התוקע והקהל אומרים פסוק פסוק:

**אֲשֶׁרִי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה, יְהוּה בְּאֶזְר־פָּנֶיךָ יְהַלְכוּ:
בְּשִׁמְךָ יִגְלוּן כָּל־הַיּוֹם, וּבִצְדָקָתְךָ יָרוּמוּ:
כִּי־תִפְאֶרֶת עָזְמוֹ אָתָּה, וּבְרָצוֹנְךָ תָּרוּם קִרְנֶנוּ:**

תהלים פט

כיסא ממלכתו. וימצא האיש ההוא חן בעיני המלך מאד, וינשאהו מכל שרי המלוכה וילבש את האיש ההוא בגדים יקרים, ואת בגדיו צָנָה להכניס לבית גנזיו.

"ויהי אחרי ימים רבים חָטָא אותו איש לְהַמֶּלֶךְ, ויקצוף עליו המלך ויצו לשריו היושבים ראשונה במלכות לשפוט אותו האיש כדין העובר על מצות המלך. ויצר להאיש מאד, כי ידע כי משפטו יהיה חרוץ לרע לו על דבר אשר חטא נגד המלך. ויפול לפני המלך ויבקש על נפשו ויתחנן לו שקודם שיצא דבר המשפט ימלא שאלתו בדבר אחד: להלביש אותו בגדי הראשונים שלו בשעה שהולך את המלך מהיער. וישא לו המלך לדבר ההוא.

"ויהי כאשר הלביש אותו האיש את הבגדים הנ"ל, זכר המלך את גודל החסד אשר עשה עמו אותו האיש אשר החזיר אותו לבית המלוכה ויושיבהו על כסא ממלכתו. ויכמרו רחמיו וימצא חן וחסד לפניו והעביר את חטאתו מלפניו והשיבו על כנו. הנה ככל המשל הנ"ל כמו כן אנחנו, עמו בית ישראל. בשעת מתן תורה... קדמנו 'נעשה' ל'נשמע' וקבלנו עלינו עול מלכות שמים... ועתה פשענו ומרדנו נגדו. ובראש השנה יראים אנחנו מיום הדין אשר בא במשפט על כל נעלם ולכל איש ואיש נקצב משפטו כפי מעשיו – לכן אנחנו תוקעין בשופר ומלבישין אנחנו אותנו באותו הלבוש שהיה במתן תורה שקבלנו את התורה והמלכנו אותו בשופר, כמו שכתוב 'וְיִהְיֶה קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְנִחַזַּק מְאֹד' (שמות יט, ט) וכו' – והוא כדי שיזכור לנו מזה הזכות וימחול לנו על כל עונותינו ופשעינו ויפטרנו מן הדין ויכתבנו לאלתר לחיים ארוכים וטובים".

בשנה אחת, בחודש אלול, ראיין ר' לוי יצחק מברדיצ'ב כמה מועמדים לשמש בעל-תוקע בראש השנה. "מה יהיו מחשבותיך כשתתקע?", שאל כל אחד מהם – וכל התשובות שקיבל אכזבוהו. עד שענה לו אחד כך: "רבי, אני יהודי פשוט ועני. יש לי ארבע בנות, כולן הגיעו לפרקן, ואין לי דמי נדונייה לתת לאף אחת מהן. כשאתקע בשופר אחשוב: אב הרחמים, אני מקיים את מצוותיך אשר ציווית; הטה אוזן לקול השופר, המפציר בך לקיים הבטחתך לתת נדונייה לבנותי". כנותו הפשוטה של האיש נגעה לליבו של ר' לוי יצחק, והוא בחר בו לתקוע באותה שנה בשופר.

בימי הרב אברהם יצחק הכהן קוק קרה שקבוצת פועלים, שהייתה נתונה ללחץ להשלים בניין באחת משכונות ירושלים, עבדה בראש השנה. כשהבחינו השכנים במעשה, שלחו מייד להודיע לרב קוק. הרב שלח שליח שיתקע להם בשופר באתר הבנייה. והנה כעבור שעה קלה הגיע למקום שליחו של הרב ושופר בידו. הוא ניגש אל הפועלים שהופתעו למראהו, ואחרי שבירך אותם בשנה טובה, הודיע כי הרב קוק שלח אותו לתקוע לפניהם בשופר, כחובת היום על כל אדם מישראל. ביקש באדיבות שיואלו להפסיק את עבודתם ולהקשיב לתקיעות, ומיד בירך והתחיל לתקוע... כל תקיעה נוספת הרעידה נימים דקים ועוררה את הנקודה היהודית בלב הבחורים-הפועלים. בתום התקיעות הם החליטו מרצונם להפסיק לעבוד ביום הקדוש.

שלוח הציבור אומר את הפסוק הראשון בקול, והכול ממשיכים:

תהלים פד

אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, עוֹד יִהְלֹךְ סֶלָה:

תהלים קמד

אֲשֶׁרִי הָעַם שֶׁכָּכָה לוֹ, אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיְהוּה אֱלֹהֵיו:

תהלים קמה

תִּהְיֶה לְדוֹר

אֲרוֹמֶמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֶבְרָכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּכָל־יוֹם אֶבְרָכְךָ, וְאֶהְלֵלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

גָּדוֹל יְהוָה וּמִהַלָּל מְאֹד, וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר:

דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ, וְגִבוֹרֹתֶיךָ יִגִּידוּ:

הַדָּר כְּבוֹד הוֹדֶךָ, וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה:

וְעִזּוֹ נִזְדַּאתֶיךָ יֹאמְרוּ, וְגִדּוֹלָתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה:

זָכַר רַב־טוֹבְךָ יַפִּיעוּ, וְצִדְקֹתֶךָ יִרְנְנוּ:

חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה, אֲדָךְ אֶפְיָם וְגִדְל־חֶסֶד:

טוֹב־יְהוָה לְכָל, וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו:

יִוְדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ, וְחִסְדֶּיךָ יִבְרַכּוּכָה:

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ, וְגִבוֹרֹתֶיךָ יִדְבְּרוּ:

לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גִּבוֹרֹתָיו, וְכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ:

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֲלָמִים, וּמִשְׁלֹתֶיךָ בְּכָל־דוֹר וָדוֹר:

סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנִּפְלִיִּים, וְזוֹקֵף לְכָל־הַפְּפוּפִים:

חלקם רצו לבתיהם, החליפו מלבושיהם, והלכו עם השליח להתפלל עם הרב (על פי הרב משה צבי נריה, 'מועדי הרא"ה', עמ' סה).

בצעירותו היה הרב קוק תוקע בשופר בעצמו, אך בערוב ימיו, כשהאמץ היה גדול מדי, הוא היה קורא את סדר התקיעות ו"הנזיר", הרב דוד כהן, היה תוקע. פעם בא זלמן שזר לבית הרב קוק לבקר את חברו הרב הנזיר, ואמרו לו שהרב קוק ממריך את הרב הנזיר לקראת התקיעות. לימים סיפר שזר לבנו של הנזיר ורבה הראשי של חיפה, הרב שאר־ישוב כהן, מה ראה כשהציץ לחדר: "שניהם עמדו בעיניים עצומות. הרב מקריא ור' דוד תוקע, והקולות נשמעים כמגיעים מעולם אחר, שלא מעלמא הדין. לרגעים היה נדמה לי שאני שומע את קול שופר הגאולה, קול שופרו של משיח המבשר קיבוץ נדחי ישראל. נחרתי ונרעשתי עד עמקי נפשי. מראה זה וקולות אלו לא אשכח לעולם" (שם, עמ' סא-סב).

עֵינֵי-כָל אֱלֹהִים יִשְׁכְּנוּ, וְאַתָּה נֹתֵן-לָהֶם אֶת-אֲכָלָם בְּעֵתוֹ:
 פֹּתִיחַ אֶת-יָדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל-חַי רִצּוֹן:
 צְדִיק יִהְיֶה בְּכָל-דְּרָכָיו, וְחָסִיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו:
 קָרֹב יִהְיֶה לְכָל-קָרְאִיו, לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ בְּאַמֶּת:
 רִצּוֹן-יִרְאֶיו יַעֲשֶׂה, וְאַתָּה-שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע, וְיוֹשִׁיעֵם:
 שׁוֹמֵר יִהְיֶה אֶת-כָּל-אֱהָבָיו, וְאַתָּה כָּל-הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד:
 - תִּהְלֵת יִהְיֶה יְדְבָר פִּי, וַיְבָרֶךְ כָּל-בֶּשֶׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 וְאַנְחֵנוּ נִבְרָךְ יְיָ מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם, הִלְלוּיָהּ: תהלים קטו

הכנסת ספר תורה

פֹּתִיחִים אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ וְהַקֹּדֶשׁ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו.
 שְׁלִיחַ הַצִּיּוֹר נוֹטֵל אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה וְאוֹמֵר (סִידוֹר הַרוֹקֵחַ):
 יְהִלְלוּ אֶת-שֵׁם יְיָ, כִּי-נִשְׁגָּב שְׁמוֹ, לְבָדוֹ תהלים קמח
 הַקֹּדֶשׁ אוֹמֵר:
 הוֹדוּ עַל-אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:
 וַיֵּרָם קָרְן לְעַמּוֹ, תִּהְלֶה לְכָל-חֲסִידָיו
 לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבּוֹ, הִלְלוּיָהּ:

בראש השנה שאינו חל בשבת, מלווים את ספר התורה לארון הקודש
 באמירת מוזמור זה (סידור השליה):

לְדוֹד מְזֻמּוֹר, לִיהוֹה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ, תִּבֵּל וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: כִּי-הוּא תהלים כד
 עַל-יָמִים יִסְדָּהּ, וְעַל-נִהְרֹת יִכּוֹנְנֶנָּה: מִי-יַעֲלֶה בְּהַר-יְהוָה,
 וּמִי-יָקוּם בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ: נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶךְ לֵבָב, אֲשֶׁר לֹא-נִשְׂא
 לִשְׂוֹא נִפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַדְמָה: יֵשֶׁא בִּרְכָּה מֵאֵת יְהוָה, וְצִדְקָה
 מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דוֹר דֹּרְשׁוֹ, מִבְּקִשֵׁי פִנְיֶךָ, יַעֲקֹב, סֵלָה: שְׂאוּ
 שְׁעָרִים רְאשֵׁיכֶם, וְהַנִּשְׂאוּ פֶתַח עוֹלָם, וַיָּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: